

Даньків Й.Я.

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена вирішенню наукової проблеми формування обліково-аналітичної інформації для оцінки суб'єктів підприємницької діяльності (СПД). Зокрема, за результатами проведеного дослідження наведено визначення сутті підприємницької діяльності, визначені пріоритетні критерії виокремлення різних типів суб'єктів підприємництва, обґрунтовані підходи до обліково-аналітичного забезпечення управління ними на основі запровадження спрощеного бухгалтерського обліку доходів та витрат відповідно до податкового законодавства в Україні та визначення оціночних показників для їх застосування в управлінні цими підприємствами. Автор обґрунтовує, що управління будь-яким суб'єктом СПД вимагає систематичної обліково-аналітичної інформації для здійснення об'єктивної оцінки про здійснені господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових, виробничих і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності. Її джерелом є дані бухгалтерського обліку, звітності та аналізу їх показників, які дозволяють отримати оперативну об'єктивну обліково-аналітичну інформацію для управління СПД.

Ключові слова. Обліково-аналітична інформація, мікропідприємства і малі підприємства; підприємницька діяльність, оціночні показники.

Постановка проблеми. Значне місце в сучасних умовах розвитку економіки України має діяльність суб'єктів підприємницької діяльності (надалі – СПД). Важливим аспектом наукового дослідження є проблема формування обліково-аналітичної інформації для оцінки їх підприємницької діяльності. Його метою є отримати конкретний позитивний результат, якого намагається досягти менеджмент підприємства у своїй діяльності. Оскільки цілі виробляються на основі даних обліку, звітності та аналізу їх показників для здійснення управління СПД і прогнозування майбутнього стану їх розвитку. Вони представляють собою процес координування всієї діяльності, оскільки підприємець точно знає, до чого він намагається і, відповідно до цього організує підпорядкований йому колектив працівників. Від об'єктивності та точності оцінки й оптимізації підприємницької діяльності залежить якість важливих та відповідальних управлінських рішень, які дають змогу не пристосовуватися до змін на ринку, а активно реагувати та впливати на ринкову ситуацію, що постійно змінюється. Тому ця проблематика залишається нині досить актуальною та зумовлює потребу в подальших дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням проблем формування обліково-аналітичної інформації для оцінки суб'єктів підприємницької

діяльності в Україні займалися такі науковці: Ф.Бутинець [2], Л. Гнилицька [3], З. Варналій [4], І. Герасимович [5], С. Дрига [6], Г. Колісник [7], Л. Сарана [8], Н. Чалая [9], та ін. МСБ є важливим фактором розвитку економіки України, та вихід її з економічної кризи, в яких важливою проблемою є питання визначення оціночних показників СПД. Зазначені автори іще в не повній мірі розкрили проблеми формування обліково-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень підприємством, що конче важливо за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища. Управління фінансово-господарською діяльністю СПД потребує планування, обліку, наявності звітності її аналізу, а також для контролю та регулювання здійснюваних операцій. У комплексі формується обліково-аналітична інформація, яка забезпечує потреби управління СПД необхідною інформацією.

Формулювання цілей статті. Цілями є дослідження проблем формування обліково-аналітичної інформації з метою підвищення ефективності СПД в частині її розширення та поглиблення деталізації в розрізі окремих оціночних показників.

Опис основного матеріалу дослідження. Створення сприятливого середовища для ведення бізнесу та розвитку СПД є одним із середньострокових напрямів реформування, зазначених у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020». Основним нормативно-правовим документом у даному напрямі є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» від

22.03.2012 р. № 4618-VI. Частиною 1 ст. 15 цього Закону [1] визначено, що державна підтримка суб'єктів СПД включає фінансову, інформаційну, консультативну підтримку, зокрема підтримку у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, підтримку СПД, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів для ведення бізнесу.

Тому автор зосереджує свою увагу саме на дослідженні питань формування обліково-аналітичної інформації для здійснення об'єктивної оцінки СПД.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [10. с.962] визначено, що «підприємницька діяльність - ініціативна, самостійна діяльність громадян без утворення

юридичної особи, спрямована на одержання прибутку чи особистого доходу, що здійснюється від свого імені, на свій ризик і під свою майнову відповідальність або від імені кого-небудь і під чийсь майнову відповідальність. У прийнятому Верховною Радою України Господарському кодексі [11] зазначено, що господарська діяльність, яка здійснюється для досягнення економічних та соціальних результатів із метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва - підприємцями.

До мікропідприємств, малих, середніх та великих належать підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв (дивись табл.1):

Таблиця 1.

Пріоритетні критерії виокремлення різних типів СПД*

Критерії виокремлення	Мікропідприємства	Малі підприємства	Середні підприємства	Великі підприємства
Середня кількість працівників	до 10 осіб	до 50 осіб	до 250 осіб	понад 250 осіб
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 2 млн. євро	до 10 млн. євро	до 40 млн. євро	понад 40 млн. євро
Балансова вартість активів	до 350 тис. євро	до 4 млн. євро	до 20 млн. євро	понад 20 млн. євро

*Розроблено автором на основі Закону України Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення деяких положень від 5 жовтня 2017 року, № 2164-VIII [12].

Новоутворені підприємства під час визначення відповідності критеріям застосовують показники на дату складання річної фінансової звітності.

Якщо підприємство однієї з наведених категорій за показниками річної фінансової звітності (табл.1) протягом двох років поспіль не відповідає наведеним критеріям, воно відноситься до відповідної категорії підприємств.

Важливо, що СПД охоплюють найрізноманітніші види економічної діяльності, маючи при цьому значні конкурентні переваги порівняно з великими підприємствами: їх продукція є більш якісною і не потребує значних капіталовкладень.

Оскільки в даній статті об'єктом дослідження приділена увага тільки формуванню обліково-аналітичної інформації СПД для цілей управління ними зокрема мікропідприємств і малих підприємств. Ці підприємства охоплюють найрізноманітніші види економічної діяльності, маючи при цьому значні конкурентні переваги порівняно з великими підприємствами: їх продукція є більш якісною і не потребує значних капіталовкладень. Крім цього вони мають більш

сприятливий податковий клімат, який дозволяє легалізувати більшу частину бізнесу, що сприяє подоланню корупції, а також відіграє важливу роль у їх розвитку, а також мотивації щодо відкриття бізнесу.

Управління СПД вимагає систематичної обліково-аналітичної інформації для здійснення об'єктивної оцінки їх підприємницької діяльності про здійснювані господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових, виробничих і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності. Основним джерелом такої інформації є дані бухгалтерського обліку і звітності, які використовуються для аналізу. Звітність СПД має велике значення, оскільки використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання аналітичної інформації, яка необхідна для управління ними.

Важливо усвідомити, що бухгалтерський облік займає важливу позицію, оскільки його показники свідчать про успішну чи безуспішну їх діяльність, Тому доцільно визначитись не лише

стосовно організаційних і практичних заходів, але і в методологічних питаннях формування обліку. Оскільки облік є одним з найважливіших засобів отримання облікової інформації і є основою ефективного управління СПД, який залежить від повноти, обґрунтованості і достовірності інформації, яка міститься в бухгалтерському обліку і звітності.

Облікова і звітна інформації завдяки застосуванню прийомів економічного аналізу забезпечують можливість отримання достовірної аналітичної інформації. Дані оперативного та бухгалтерського обліку, бухгалтерська й статистична звітність є головним джерелом для формування аналітичної інформації

Формування економічних відносин у напрямі ринкових перетворень в Україні відбувається у різних сферах діяльності. Управління будь-яким підприємством вимагає систематичної інформації про здійснювані господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових, виробничих і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності, яка знаходить своє відображення у показниках фінансової звітності СПД. Така звітність має велике значення, оскільки використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання інформації, необхідної для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і народного господарства в цілому.

Підвищений рівень тінізації економіки, відсутність дієвих кроків у подоланні корупції та недобросовісна конкуренція вимагають реформування бухгалтерського обліку СПД та податкового реформування. В Україні, як і у країнах ЄС, підтримку СПД також визначено основним пріоритетом економічного розвитку, проте вагомих результатів у розбудові ефективної податкової системи у цьому напрямку й досі не створено. Якщо в Україні упровадження спрощеного бухгалтерського обліку доходів та витрат відповідно до податкового законодавства розглядається як вагоме досягнення, то у країнах ЄС такий інструмент вже давно існує та розглядається лише як один з етапів подолання порушень у податковій системі.

Оскільки спрощена форма бухгалтерського обліку, як і система спрощеного бухгалтерського обліку доходів та витрат, може застосовуватись поряд із загальноприйнятою формою обліку за вибором СПД, тобто є дозволеною, а не обов'язковою. Суб'єкти малого підприємництва складають та подають до відповідних органів фінансову звітність, передбачену нормами Національного положення (стандарту)

бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» [13].

Для мікропідприємств і малих підприємств, які визнані такими відповідно до внесених змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [12], які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» (Н(с)БО 25) [13]. Зазначені підприємства можуть самостійно визначати доцільність складання фінансової звітності за формами, наведеними у цьому Н(с)БО 25.

Нині діючий Н(С)БО 25 передбачає існування двох типів звітів: 1) «Фінансовий звіт малого підприємства» («Баланс» ф. №1-м та «Звіт про фінансові результати» ф. № 2-м); 2) «Фінансова звітність мікропідприємства» («Баланс» ф. №1-мс та «Звіт про фінансові результати» ф. № 2-мс). В Н(С)БО 25 [13] відмічено, що СПД, які мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат: 1) обліковують необоротні активи за первісною вартістю і окремо відображають накопичену амортизацію; 2) не створюють забезпечення наступних витрат і платежів (на виплату наступних відпусток працівникам, виконання гарантійних зобов'язань тощо), а визнають відповідні витрати у періоді їх фактичного понесення; 3) визнають витрати і доходи з урахуванням вимог Податкового кодексу України і відносять суми, які не визнаються Податковим кодексом України витратами або доходами, безпосередньо на фінансовий результат після оподаткування; 4) поточну дебіторську заборгованість включають до підсумку балансу за її фактичною сумою.

Важливою проблемою, на думку автора, є забезпечення потреб управління суб'єктів підприємницької діяльності оперативною і об'єктивною аналітичною інформацією, яка формується на основі застосування прийомів економічного аналізу і вона повинна будуватись на певній системі показників. Питання створення такої системи - це не тільки методичне, але і принципове.

Можна назвати десятки показників, і кожний з них буде мати свої переваги і недоліки. І це не випадково. Змішана економіка, яка базується на різноманітних формах власності, привела до створення організаційно-правових форм

підприємств бізнесу, функціонуючих в різних галузях, сферах суспільного виробництва. І знайти єдиний показник, який можна зіставляти для оцінки ефективності функціонування всіх підприємств, практично неможливо. Як показала практика господарювання СПД навіть на одному підприємстві і то такого показника не може бути, тому що якщо в якийсь момент встановлюється показник, що характеризує один аспект діяльності підприємства, то через деякий час виявляється, що він виступає тормозом якоїсь іншої сторони діяльності підприємства. З іншого боку, якщо число показників буде зростати, то в решта решт їх стимулююча дія буде так перетинатися, що важко буде встановити у напрямках впливу системи показників, яка склалася. Звідси виникає необхідність обмеження числа показників, які можна використовувати для формування оцінки ефективності СПД. На жаль, підприємства бізнесу використовують стару систему показників, що застосовувалася в Україні, модернізуючи і адаптуючи її до умов ринкового середовища, під впливом якого спостерігаються деякі зміни окремих показників системи і поява нових, пов'язаних в основному з аналізом фінансової звітності.

Для успішного керування СПД необхідний принципово новий підхід до формування обліково-аналітичної інформації, яка б відповідала реаліям сьогоdnішнього дня.

Науковці, які займаються дослідженням бізнесу і їх підприємницькою діяльністю, головним чином звертають увагу на виробництво різних товарів та послуг в рамках певних витрат і отриманому при цьому прибутку або доходу. Тому, на думку автора, при формуванні обліково-аналітичної інформації для управління їх підприємницькою діяльністю слід в першу чергу звертати увагу, щоб в ній містилася та інформація, яка б дала змогу тримати в полі зору такі важливі показники як: доходи, витрати, прибутковість, рентабельність, продуктивність, конкурентоспроможність, платоспроможність і фінансова стійкість. Всі ці показники взаємопов'язані. Щоб підприємство працювало прибутково, воно повинно врахувати і мати в своїй обліково-аналітичній базі ще і таку інформацію як: засвоєння нових ринків або збільшення частини ринку, яким підприємство володіє; розробку нової продукції, що знаходить попит у споживачів; удосконалення якості продукції; максимальне зниження витрат виробництва; підготовка кваліфікованого персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва» від 22.03.2012 р. № 4618-VI.

В зв'язку з цим виникає ще одна з проблем, яка вимагає свого рішення, це є розробка оптимальної системи показників оцінки підприємницької діяльності. Причому така система повинна враховувати ту сукупність вимог, що пред'являється до формування системи показників ефективності СПД. Ці вимоги зводяться до наступного:

- вона повинна відображати всі сторони СПД і бути ув'язаною з кількісними і якісними показниками його функціонування;
- розроблятися адресне - за галузями, сферами виробництва, підприємствами;
- мати можливість зіставлення для всіх ланок бізнесу;
- базуватися на діючій системі показників обліку і статистики без ускладнення розрахунків;
- для обґрунтування бізнес-планів необхідно використання розрахункових і аналітичних показників;
- за основними показниками повинні бути забезпечений їх облік, звітність і контроль.

Виникає і необхідність не тільки нових підходів до формування обліково-аналітичної інформації, яка б дала можливість в будь-який час оцінити результативність діяльності підприємницьких структур, але і додержання певних принципів її організації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в сучасних умовах формування обліково-аналітичної інформації для оцінки СПД слід розглядати її як комплекс упорядкованої інформації, необхідної і достатньої для оцінки ефективності управління підприємницькою діяльністю за даними обліку і оперативної звітності та оцінки їх основних економічних показників.

При формуванні обліково-аналітичного інформаційного забезпечення управління суб'єктами підприємницької діяльності потрібно, в першу чергу, виходити з тих цілей і завдань, які стоять перед цими структурами. При розробці таких цілей і завдань необхідна участь безпосередньо представників підприємницьких структур і активна участь в цьому процесі працівників бухгалтерії.

Перспективами подальших досліджень є дослідження можливостей доповнення системи податкової політики СПД ефективними інструментами, які сприятимуть активізації цього сектору та наближення умов діяльності до європейських стандартів.

2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік. Альфа і Омега, або моя болісна несповідь. Житомир: ПП «Рута», 2007. 326 с
3. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 305 с
4. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія. Київ: Знання, 2007. 302 с.
5. Герасимович І.А. Обліково-аналітичне забезпечення управління бізнес- процесами підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2018, 340 с.
6. Дрига С. Г. Мале підприємництво України: становлення, механізми управління та підтримки: монографія. Київ: НДІ економіки М-ва економіки України, ДКС центр, 2009. 359 с.
7. Колісник Г. М. Зарубіжний досвід, шляхи підвищення економічної ефективності підтримки малих підприємств та його аспекти в Україні//Збірник науково-технічних праць Львівського національного університету ім. Івана Франка. 2005. № 15. С. 336-341].
8. Сарана Л. А. Ефективність регіональних програм підтримки малого та середнього бізнесу / Л.А. Сарана. — В кн.: Konzeptuelle grundsätze des wirtschafts Wachstums bei der globalisierung: kollektive : [Monographie]; herausgegeben vom Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor W. Jatsenko. — Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland, 2016. — 487 p. (P.235-240).
9. Чалая Н. Д. Особливості державної підтримки економіки в умовах кризи//Теорії мікро-макроекономіки. 2009. Вип. 33. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2009_33/14.pdf.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. Господарський кодекс України: /Верховна Рада України. Офіційне видання ред. від 01.01.2014. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/436-15>
12. Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення деяких положень від 5 жовтня 2017 року, № 2164-VIII.
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 травня 2019 року № 226.

REFERENCES

1. Zakon Ukrayiny «Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva» vid 22.03.2012 r. № 4618-VI [Law of Ukraine «On development and state support of small and medium-sized entrepreneurship» from March 22, 2012, № 4618-VI]. (March 22, 2012). [in Ukrainian].
2. Butynets, F. F. (2007). Bukhholders'kyu oblik. Al'fa i Omega, abo moya bolisna nesповід' [Accounting. Alpha and Omega, or my painful disbelief.]. Zhytomyr: PP «Ruta» [in Ukrainian].
3. Hnylytska, L. V. (2012). Oblikovo-analitychne zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva: monohrafiya [Accounting and analytical support of economic security of an enterprise: a monograph]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Varnaliy, Z. S. Male pidpryyemnytstvo: osnovy teoriyi i praktyky: monohrafiya [Small business: the basics of theory and practice: a monograph]. Kyiv: Znannya [in Ukrainian].
5. Herasymovych, I. A. (2018). Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya biznes-protsesamy pidpryyemstva: monohrafiya [Accounting and analytical support of the enterprise business process management: a monograph]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Dryha, S. H. (2009). Male pidpryyemnytstvo Ukrayiny: stanovlennya, mekhanizmy upravlinnya ta pidtrymky: monohrafiya [Small business of Ukraine: formation, management and support mechanisms: monograph.]. Kyiv: NDI ekonomiky M-va ekonomiky Ukrayiny, DKS tsentr [in Ukrainian].
7. Kolisnyk, H. M. (2005). Zarubizhnyy dosvid, shlyakhy pidvyshchennya ekonomichnoyi efektyvnosti pidtrymky malykh pidpryyemstv ta yoho aspekty v Ukrayini [Foreign experience, ways of increasing the economic efficiency of small business support and its aspects in Ukraine]. Zbirnyk nauково-tekhnichnykh prats' Lvivs'koho natsional'noho universytetu im. Ivana Franka – Collection of Scientific and Technical Proceedings of the Ivan Franko Lviv National University, 15, 336-341 [in Ukrainian].
8. Sarana, L. A. (2016). Efektyvnist' rehional'nykh prohram pidtrymky maloho ta seredn'oho biznesu [Effectiveness of regional small and medium business support programs]. Konzeptuelle grundsätze des wirtschafts Wachstums bei der globalisierung: kollektive: Monographie – Conceptual principles of economic growth in globalization: collective monograph (Pp. 235-240). Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, Deutschland [in Ukrainian].

9. Chalaya, N. D. (2009). Osoblyvosti derzhavnoyi pidtrymky ekonomiky v umovakh kryzy [Features of state support of economy in the conditions of crisis]. *Teoriyi mikro-makroekonomiky – Theories of micro-macroeconomics*, 33. nbuv.gov.ua. Retrieved from: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tmm/2009_33/14.pdf [in Ukrainian].
10. Busel, V. T. (Eds.) (2005). *Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy* [The great interpretive dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
11. *Hospodars'kyy kodeks Ukrayiny: Verkhovna Rada Ukrayiny. Ofitsiyne vydannya red. vid 01.01.2014* [Economic Code of Ukraine: Verkhovna Rada of Ukraine]. (January, 1, 2014). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/436-15> [in Ukrainian].
12. *Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrayiny «Pro bukhhalters'kyy oblik ta finansovu zvitnist' v Ukrayini» shchodo udoskonalennya deyakykh polozhen' vid 5 zhovtnya 2017 roku, № 2164-VIII* [On amendments to the Law of Ukraine «On accounting and financial reporting in Ukraine» about improvement of some provisions from October 5, 2017, № 2164-VIII.]. (October 5, 2017) [in Ukrainian].
13. *Natsional'ne polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 25 «Sproshchena finansova zvitnist'», zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukrayiny vid 31 travnya 2019 roku № 226* [National Accounting Standard 25 «Simplified financial statements», approved by Order №. 226 of the Ministry of Finance from May 31, 2019]. (May 31, 2019) [in Ukrainian].

Отримано 02.09.2019